

Planering av området ”privatisering”

Vår tanke är att genomföra området under en hösttermin i en gymnasieklass som går samhällsprogrammet. Resultaten av vår uppsats kan förstås användas inom flera olika gymnasieprogram men vi tror att en ”gedigen” genomföring och belysning av frågorna kring fri konkurrens fungerar bäst i en klass som går samhällslinjen, eventuellt med inriktning ekonomi. Det måste finnas tillräckligt med tid för att belysa problemet från många olika sidor.

För att genomföra detta område behöver man förmodligen mellan fyra och sex veckor, till stor del beroende på elevernas förkunskaper och övrig planering. Vi har räknat med att varje lektion är ungefär 60 minuter lång och att antalet elever i klassen ligger på mellan 20 och 30.

Efter en uppstart på några lektioner där läraren går igenom ekonomiska teorier och kommunernas uppgifter så är det meningen att eleverna ska delta i ett rollspel som är byggt kring en fiktiv men verklighetsbaserad situation där ett privat vårdhem vill etablera sig i en kommun. Eleverna ska dela in sig i olika grupper där varje grupp gestaltar en intressegrupp i frågan och tilldelas en mapp med ytterligare information. Det antal lektioner som arbetsområdet i praktiken kräver kan säkert variera väldigt mycket ifrån klass till klass eller beroende på om man kombinerar det med något annat. Vårt förslag är en ren uppskattning.

Lektion 1

Under denna lektion så ska de grundläggande ekonomiska principerna gås igenom, det vill säga tillgång och efterfrågan, krav för att en fri marknad ska uppstå och fördelarna med denna.

Verktyg: Lämpliga hjälpmedel är samhällskunskapsboken och handfasta exempel i form av grafer. De exempel som används för att förklara modellernas innebör kan med fördel kopplas till elevernas närmiljö (hemkommun, skolcafeteria, privatekonomi, studiebidraget och så vidare.) Vi tror att det är viktigt att tillämpa både verbala (till exempel liknelser och metaforer), schematiska (till exempel flödesscheman och figurer) och matematiska (till exempel kurvor diagram) modeller för att förklara det hela så tydligt som möjligt.¹

¹ Verneresson, Folke, sid. 226

Mål: Att ge eleverna en grundläggande förståelse för några av de mest basala och allmänt accepterade ekonomiska teorierna. Arbetsområdet går inte specifikt ut på att diskutera nationalekonomi men ekonomin är ändå ett viktigt inslag.

Lektion 2

Denna lektion ska fokusera mer på kommunernas uppgifter, både obligatoriska och frivilliga. Det är inte omöjligt att detta område redan behandlats mer ingående under ett tidigare arbetsområde och det därmed till vissa delar blir en repetition men det tror vi inte skadar.

Lektionen kommer att bestå av en kortare genomgång av kommunernas historia och moderna utveckling samt de krav som genom historien har ställts på dem. Kommunernas särskilda ansvar för områdena omsorg, vård och skola kommer att betonas.

Verktyg: Förutom samhällskunskapsboken, så kan konkreta exempel hämtas ifrån elevernas hemkommun om det är möjligt. Dessutom kommer läraren säkert att behöva fördjupa sig ytterligare i kommunernas bakgrund med hjälp av till exempel ”Kommunpolitik” av Olof Petersson som mer ingående behandlar ämnet.

Mål: Att eleverna får en viss förståelse för kommunen som organisation och dess uppgifter och skyldigheter.

Lektion 3

Denna lektion ska handla om mötet mellan den offentliga sektorn och det privata näringslivet samt den privatiseringsvåg som påverkat Sverige och andra länder i västvärden i modern tid. Läraren ska gå igenom skälen till privatiseringen (förhoppningar om ökad effektivitet, kvalitet och demokrati samt minskade ekonomiska utgifter för att bara nämna några), sätten som den har genomförts på (beställar-utförarmodellen, friskolorna, kommunala tjänster på entreprenad och så vidare) och resultatet.

Verktyg: Återigen är det en fördel att dra nytta av närmiljön och använda exempel på omorganisering och problem ifrån den egna kommunen. Men även lyfta fram friskolereformen och låta eleverna komma till tals om de upplever att reformerna har uppnått sina mål eller inte.

För den politiska bakgrunden till förändringarna så kan det vara lämpligt att använda sig av ytterligare litteratur som till exempel ”Svensk politik under 1900-talet” av Stig Hadenius eller någon snarlik bok. Det går säkert också att hitta artiklar i både lokaltidningen och rikstäckande media. För siffror och diagram som visar på kommunernas ökade kostnader rekommenderas Kommundatabasen på www.kommundatabas.se eller Statistiska Centralbyrån på www.scb.se. Modeller som visar på enskilda kommuners organisationer är för det mesta tillgängliga på deras hemsidor eller åtminstone i den kommunala årsredovisningen. I denna uppsats finns en bra och överskådlig modell som tydligt visar på vilka hybridmodeller som kommunernas krav på förändring ofta leder till (Figur 3 sidan 17, modellen återfinns ursprungligen på sidan 10 i ”Städerskorna som försvann” av Elisabeth Sundin och Gunilla Rapp utgiven av Arbetslivsinstitutet 2006.)

Ett ytterligare alternativ är att någon ansvarig ifrån kommunen bjuds in för att förklara till exempel beställar-utförarmodellen eller någon annan lite mer komplicerad organisationsform som kan tänkas förekomma i elevernas hemkommun.

Mål: Att eleverna ska få en uppfattning om de problem som kan tänkas uppstå när olika ideal möter verkligheten och vilka drivkrafter som ligger bakom förändringar som säkerligen påverkat både dem och deras anhöriga. Vi vill också att de ska förstå vilken press som sätts på kommunen både uppifrån och nerifrån.

Lektion 4

Denna lektion är främst tänkt som en reservlektion om det skulle visa sig att något moment skulle behöva en mer ingående förklaring. Särskilt lektion 3 kan mycket väl dra över tiden och lektion 4 kan då användas för att till exempel låta någon kommunal tjänsteman eller politiker förklara mer ingående hur den kommunala organisationen fungerar eller vilka problem som de brottas med i just elevernas kommun. Men det är även tänkbart att reservlektionen bör användas för att ge eleverna mer tid för genomförandet av sitt rollspel.

Lektion 5-6

Lektionen inleds med att läraren delar ut information om ett fiktivt fall där det privata äldreboendet Svalan ska etablera sig i den påhittade kommunen Botlunda. Klassen delas därefter in i olika grupper där varje grupp representerar något särintresse i frågan. Varje grupp tilldelas en mapp som beskriver just deras särintresses agenda, argument och motiv.

De grupper som vi har tänkt oss är följande:

- *Svalan*. Ett privat vårdföretag som redan bedriver verksamhet på flera platser i landet och som även är intresserade av att etablera sig i Botlunda.
- *Blomman*. Det kommunala företaget som sköter äldreboenden i Botlunda sedan tidigare och fruktar konkurrensen.
- *Botlundas högerparti*. Ett borgerligt parti som tror på fri företagsamhet och vill konkurrensutsätta den kommunala verksamheten.
- *Botlundas vänsterparti*. En blandning av socialdemokraterna och vänsterpartiet som är mer negativt inställda till att privatisera viktiga delar av den kommunala verksamheten.
- *Facket i Botlunda*. Det fackförbund som organiserar de vårdanställda i kommunen.

Det går även att tänka sig ytterligare grupper som till exempel representanter för kommunens pensionärer eller en annan grupp som vill starta upp ett alternativt äldreboende av mer ideella skäl (till exempel ett religiöst samfund av något slag). Eller för den delen att det handlar om etableringen av en friskola istället. Vi har dock valt att framförallt beskriva hur det skulle kunna gå till om läraren använder sig av ett privat vårdboende som exempel.

Tanken är att det ska ingå två examinerande uppgifter för varje grupp som ska vara lösta till lektion 7. För de första ska varje grupp skriva en debattartikel på en datorskriven A4-sida (12 punkter och normalt radavstånd) där de redogör för sina ståndpunkter. Men sedan ska de även delta i en paneldebatt tillsammans under lektion 7 där de återigen ska presentera sina argument. Tanken är att klassen som helhet ska representera Botlunda kommuns invånare och att frågan om det privata äldreboendet ska få tillträde eller inte ska avgöras i en omröstning inom kommunen. Som sista punkt efter debatten ska alltså samtliga elever få rösta.

Verktyg: Varje grupp kommer alltså att ges en mapp med ytterligare instruktioner samt en mer ingående beskrivning av just deras ståndpunkter. Även om upplägget i sig är fiktivt så har liknande situationer uppstått i verkligheten och därför bör det också finnas material att ta av i form av debattartiklar, utvärderingar och rapporter som läraren kan låta sig inspireras av. Bra platser att börja söka på kan vara olika hemsidor, till exempel fackliga eller officiella

partisidor, men även högst verkliga vårdbolag har säkert egna hemsidor. I vissa fall går det säkert också att beställa material i form av broschyrer och informationsfoldrar.

Eftersom avsikten är att eleverna ska bilda sig en självständig uppfattning så kan det vara svårt att på förhand veta hur omfattande mapparna ska vara och hur mycket material som eleverna ska förväntas leta upp på egen hand. Under alla omständigheter bör det ingå så mycket att gruppen kan bilda sig en uppfattning av situationen och sin egen ståndpunkt utan någon ansträngning. Det kan även vara bra att läraren inkluderar lite tips om var det går att hitta mer information, till exempel hemsidor, tidningar eller böcker.

Mål: Att eleverna ska arbeta självständigt i grupper och få djupare insikt i ämnets komplexitet. Men också att de ska få en uppfattning om hur många delvis motstridiga intressen som påverkar kommunernas beslut på olika sätt.

Lektion 7

7:e lektionen kommer att bestå av själva rollspelet. Rollspelet ska vara ett fiktivt sammanträde i kommunfullmäktige. Här kommer vi få in alla olika delmoment.

Vi tänker oss ett scenario där skolans framtid diskuteras i den fiktiva kommunen "Botlunda". På sammanträdet i kommunfullmäktige diskuterar höger- och vänsterpartiet hur sjukvården ska finansieras och organiseras framöver. I denna diskussion deltar dessutom det lokala fackförbundet, Svalan och Blomman.

Verktyg: Läraren tillkommer rollen som ordförande som har till uppgift att hålla "koll" på att diskussionen förs inom de uppsatta ramarna. Annars finns det risk att eleverna lägger ner mer tid på själva framförandet än argumenten, att de förvandlar det till ett spex snarare än ett lärotillfälle. Hon ska föra en talarlista och ska se till att talartiden fördelas rättvist. Talartiden får de olika grupperna innan och de måste hålla sig till den. Här kan man också ge praktiska tips till eleverna innan hur man talar så effektivt som möjligt (mycket tid brukar gå åt för att exempelvis säga "vi i högerpartiet tycker att ..."). Detta är viktigt eftersom lektionstiden är ytterst begränsad och förmodligen kommer tidsefterfrågan att vara mycket större än tidsutbudet.

Hela området ska ju avslutas med en omröstning. Som hemläxa ska eleverna läsa de skrivna debattartiklarna. På detta sätt får de ytterligare ett tillfälle att gå igenom argumenten och att fundera på för vilket förslag de ska rösta.

Mål: Eleverna ska få ett perspektiv för den demokratiska processen. De ska inse hur pass svårt respektive komplicerat det är att sätta in sig i den politiska verkligheten. På så sätt kan man också förmedla nödvändigheten av en längre beslutsprocess (många ungdomar undrar ju väldigt ofta varför det tar så lång tid att besluta om olika saker). Med en tidsförskjuten omröstning återspeglas också den demokratiska verkligheten där diskussion och val brukar ske med rätt så stora mellanrum.

Lektion 8

Området avslutas med en sluten omröstning. Resultatet och ämnesområdet diskuteras därefter i klassen. Har eleverna ändrat åsikt efter att ha deltagit i diskussionen? Har de fått en djupare förståelse för problematiken? Vad har de för funderingar kring privat kontra offentlig sektor? Vilka argument hade störst påverkan på klassen?

Verktyg: Alla inblandade parter får en minut var för ett slutanförande. Därefter sker den slutna omröstningen. Resultatet redovisas och blir diskussionsunderlaget för resten av lektionen. Vi kan nu diskutera vilken effekt den faktiska omröstningen kommer att få och vi kan även diskutera de andra alternativen.

Mål: Att eleverna ska få insyn i olika särintressens betydelse för olika beslut och att deras egen förmåga att diskutera och ta till sig andras argument ska förbättras. Men även att de får en uppfattning om argumenten för och emot en ökad grad av privatisering och skillnaderna mellan privat och offentlig sektor.

Sammanfattning

Vi har här lagt fram en planering som vi hoppas kan funka i en gymnasieklass. Men det är alldeles uppenbart att en sådan planering måste anpassas till verkligheten. Vår planering erbjuder framförallt olika alternativ hur man *kan* tänka sig lägga upp arbetsområdet. På en högstadielklass måste man exempelvis vara mycket mer noga med planeringen, eleverna kan inte jobba lika självständigt som på gymnasiet. Möjligtvis kan en niondeklass klara av att hantera samma självständighet som i en etta på gymnasiet. Samtidigt måste man tänka på att

den här planeringen måste anpassas till inriktningen. På fordonsprogrammet måste kanske den praktiska kopplingen förstärkas. I enlighet med läroplanen måste man därför ta hänsyn till elevernas förutsättningar och behov. Och detta kräver alltid en flexibel planering som kan motsvara de krav som ställs i verkligheten.

Folke Vernersson härleder tre stycken övergripande målsättningar ur de olika läroplanerna som är kopplade till ämnet samhällskunskap:²

- *Kunskapsmål.* Till exempel fakta, begrepp, teorier och så vidare.
- *Färdighetsmål.* Till exempel basfärdigheter, studietekniska färdigheter och så vidare.
- *Sociala mål.* Till exempel attityder, en förmåga till samarbete, solidaritet och så vidare.

Vi tycker att vår arbetsområdesplanering uppfyller alla dessa mål i olika utsträckning. Eleverna får en insyn i den demokratiska processen, de får söka sin egen fakta, de arbetar i grupp och är delaktiga i varandras arbeten och de får formulera sig både i tal och skrift. Ett sådant arbetssätt handlar i mångt och mycket om ”att man ska vara i en tankeprocess, reflekterande, i kombination med att man är engagerad i sin känsla” som Eva Anderberg på lärarhögskolan i Stockholm uttrycker det i samband med undervisning i Svenska.³ Det finns alltså förhoppningsvis något att hämta för alla elever.

Variation är något väldigt viktigt inom alla former av undervisning, både inom en kurs och inom ett arbetsområde. Det finns studier som identifierar sex olika synsätt på lärande:⁴

- *Lärande som att utöka sin kunskap.* Eleven konsumerar fakta och betraktar den ur en kvantitativ synvinkel.
- *Lärande som att memorera och återge.* Här ligger fokus på att förvärva och absorbera kunskap.
- *Lärande som att tillämpa.* Eleven lagrar kunskapen i förhoppning om att kunna tillämpa den i framtiden.

² Vernersson, Folke, sid. 66

³ Thors Hugosson, Christina, ”Ett gemensamt stycke liv” I Pedagogiska magasinet nr. 2, Stockholm 2004, sid. 49

⁴ Marton, Ference, Booth, Shirley, sid. 57-60

- *Lärande som att förstå.* Eleven har en distans till den kunskap han förvärvar och reflekterar över den.
- *Lärande som att se något på ett annat sätt.* Eleven betraktar lärandet som ett sätt att tillgodogöra sig nya och annorlunda synsätt.
- *Lärande som att förändras som människa.* Eleven upplever att lärandet omskapar honom till en ny person.

Denna förhållandevis enkla uppställning tar inte fullt ut hänsyn till skillnader i kunskapssyn som ålder och annan kultur kan medföra.⁵ Men den ger ändå en uppfattning om vilka vitt skilda syner på kunskap och inläring som kan finnas i en och samma klass. Alla dessa har likafullt rätt till undervisning, vilket ställer krav på läraren och dennes repertoar.

⁵ Marton, Ference, Booth, Shirley, sid. 61-80